

Vest-Agder-museet
Odderøyveien 21
4610 Kristiansand

Agder fylkeskommune
Postboks 788 Stoa
4809 Arendal

Deres ref.:

Vår ref.:

Kristiansand, 18. juni 2024

Søknad om tilskudd til bygningsvern i Vest-Agder-museet 2025

Vest-Agder-museet takker for tilsagn om støtte til bygningsvern for 2024. Dette betyr at museet kan få gjennomført noen av de større og mer krevende istandsettingsoppgavene ved museet. Midlene fra fylkeskommunen bidrar også til å løse ut private midler fra f.eks. Stiftelsen UNI og midler fra eierkommunene.

Bakgrunn og forankring

Nedenstående søknad er begrunnet i Regionplan Agder 2030:

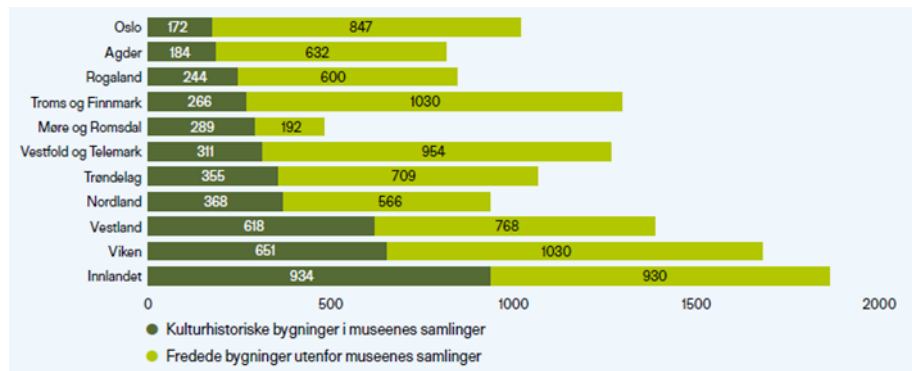
- Utvikle modeller for samskaping mellom aktørene innen immateriell kulturarv.
- Tilrettelegge kulturelle satsninger og regionens kulturarv for helhetlig attraksjonsutvikling.
- Videreutvikle bibliotek, museer, kulturskoler, ungdomshus, fritidsklubber og idrettsanlegg som arenaer for aktivitet, læring, debatt, mangfold og inkludering.
- Ivareta landskap, naturmangfold, friluftsområder, landbruksområder, strandsonen og kulturmiljø for fremtidige generasjoner gjennom utvikling, bruk og vern.
- Bruke kunst, kultur, idrett, arenaer for tro og livssyn, samt kommersielle møteplasser for å øke steds kvalitet og skape folkeliv.

Bygningsvern i kombinasjon med museumsdrift er også et godt bærekraftstiltak og miljøtiltak. Museene er del av demokratiske grunnmuren og tilgjengelig for alle – på samme måte som bibliotekene. Samtidig er det å skape attraksjoner av noe eksisterende, et godt miljøtiltak.

Museumsdrift generelt, og bygningsvern spesielt, er et langsiktig arbeid. Hvis vi skal klare å knytte til oss kompetansepersoner/hente inn kompetente eksterne firma eller skaffe egnet virke til antikvarisk vedlikehold, er vi avhengig av å kunne planlegge flere år i forveien. Vi er derfor glade for at tilskuddet til bygningsvern er lagt inn i økonomiplanen og håper dette kan oppfattes som et signal om forutsigbarhet.

Bygningsvern i Agder, vs. nasjonalt

Agder er blant fylkene i landet med færrest bygg på museum (museer under Kulturdepartementet)– og også blant fylkene med færrest fredede bygg samlet sett. Ser en antall bygg på museum – og antall fredede bygg i privat/offentlig eie i sammenheng, er det kun Møre og Romsdal som har færre. Når det gjelder bygg på museer under Kulturdepartementet isolert, er det kun Oslo som har færre. Dette betyr at det er særlig viktig å ta vare på de byggene som er kommet på museum, eller tatt ut til bevaring. Mange av byggene Vest-Agder-museet forvalter er også innenfor kategorier hvor det er relativt sett få bygg også nasjonalt, f.eks. knyttet til industri, samferdsel og militærhistorie.

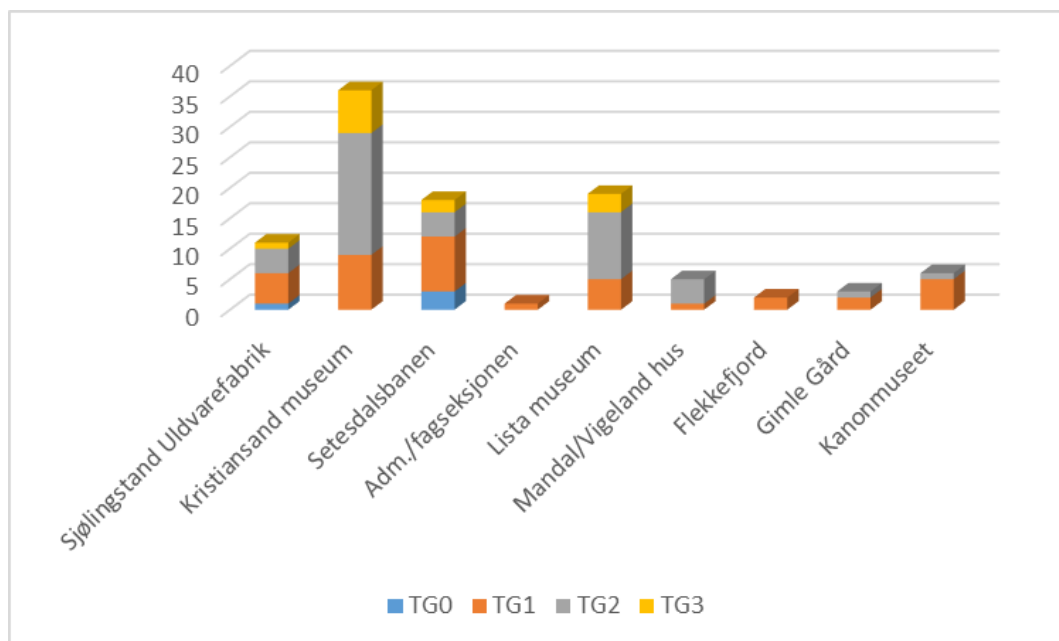
Figur 1: Fra "Museenes kulturhistoriske bygningssamlinger", Kulturrådet 2020.

Status bygningsvern i Vest-Agder-museet

Vest-Agder-museet forvalter 130 bygninger. 104 av disse er antikvariske bygg, dvs. at de enten er fredet, regulert til bevaring eller bevart ut fra byggenes egenverdi/formidlingsverdi. Ca. 40 av byggene er enten fredet eller under fredning.

Totalt utgjør museets bygningsmasse ca. 25 300 m². Størrelsesmessig spenner byggene fra telefonkiosker på 1 m² til Spinneribygningen på Sjølingstad og Andorsengården i Mandal på henholdsvis 2 250 m² og 2 850 m².

I 2019 ba Kulturdepartementet museene om å foreta en kartlegging av all antikvarisk bygningsmasse (<https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/museene-kulturhistoriske-bygningssamlinger>). Dette som grunnlag for museumsmeldingen som kom i 2021. Aust-Agder museum og arkiv og Vest-Agder-museet samarbeidet for å få en lik vurdering av museumsbyggenes tilstand i det kommende Agder fylke. Behovet for istandsetting ble kategorisert fra TG0 til TG3, hvor TG0 er «nytt bygg», mens TG3 er bygg med store skade og stort istandsettingsbehov, gjerne lekkasje i tak, svikt i bærende konstruksjoner osv.

Figur 2: Museets antikvariske bygningsmasse fordelt på avdeling og tilstandsgrad (2020).

Vest-Agder-museet har prioritert å sette i stand byggene med dårligst tilstand (TG3) og som har størst antikvarisk verdi og/eller størst formidlingsverdi. Personalressursene til istandsetting er imidlertid så små, særlig på Kristiansand museum, at en ikke både klarer å gjennomføre større istandsettingsprosjekter, samtidig som en driver løpende vedlikehold. Pr. i dag har fokus vært på å sikre og istandsette de byggene som trenger det mest, men dette innebærer at det ikke har vært kapasitet til å drive løpende vedlikehold i tillegg.

I forbindelse med arbeidet med museumsmeldingen, hyret Kulturdepartementet/Kulturrådet inn HRP til å både kalkulere kostnader til istandsetting, men også å lage nøkkeltall på kostnader og personalressurser for å sikre forsvarlig vedlikehold. HRP har brukt erfaringstall fra ulike museer, bl.a. Norsk folkemuseum. Når det gjelder rent vedlikehold (ikke istandsetting) har HRP beregnet en gjennomsnittlig årlig kostnad på kr 600kr/m² inkludert lønn (for VAM vil dette utgjøre ca. 15 millioner), eller ca. 20 bygninger pr. håndverker. Ved Kristiansand museum er det en håndverker pr 40 bygg. Denne skal både drive vedlikehold og følge opp istandsettingsprosjekter. Samlet sett klarer museet å sette av ca. kr 5 millioner inkl. lønn.

Til å følge opp vedlikehold og istandsetting har museet følgende ressurser:

- Lista museum: Ett årsverk fordelt på antikvariske vedlikehold og vaktmesteroppgaver.
- Sjølingstad Uldvarefabrik: Ett årsverk knyttet til antikvarisk vedlikehold, finansiert gjennom tilskudd til Teknisk-industrielle anlegg.
- Kristiansand museum: Ett årsverk knyttet til antikvarisk istandsetting/vedlikehold – og noe formidling
- Gimle Gård: Ett årsverk fordelt på antikvarisk vedlikehold og vaktmesteroppgaver.

Museet har de siste årene hatt inn flere bedrifter og enkelthåndverkere på prosjekt, men ser utfordringene med mangel på langsiktighet og kompetanse på antikvarisk bygningsvern som gjør at

muséet mener det vil være nødvendig med noe økning i museets egne ansatte for å sikre nødvendig kvalitet, i første omgang en toårig prosjektstilling

Med bakgrunn i ovenstående har museet også søkt Kulturdepartementet om ekstra tilskudd.

Bygningsvern 2025

Vest-Agder-museet har de siste årene mottatt kr 1 750 000 ekstra til bygningsvern. Dette har vært svært positivt for bygningsvernet i Vest-Agder-museet. Museet søker for 2025 om et samlet støttebeløp på kr 2 millioner til bygningsvern, i prioritert rekkefølge:

- Istandsetting bakgårdene i Bygda
- Istandsetting «Vestre-Strandgate 44», Kristiansand museum
- Maling Bygda, Kristiansand museum
- Istandsetting stallen og Kjellebergburet, Setesdalstunet, Kristiansand museum
- Istandsetting vinduer, våningshuset på Eikentunet, Kristiansand museum
- Istandsetting Åptahuset, Lista museum
- Istandsetting låve og stabbur, Lista museum
- Istandsetting «arbeideren», Kristiansand museum
- Istandsetting Mørchs paviljong, Kristiansand museum
- Istandsetting Frostestad Mølle, Lindesnes

Museet vil som tidligere også søke private stiftelser og fond om støtte til istandsettings- og vedlikeholdsprosjektene. Museet setter også av egne midler til vedlikehold, men en del av disse går også til «løpende vedlikehold» på bygningsmassen generelt. Museets arbeid med løpende vedlikehold og prosjekter hvor fylkeskommunen ikke er omsøkt finansiering er ikke omtalt i denne søknaden.

Bakgrunn for valg av bygninger for istandsetting

Bygningene som er prioritert i vedlagte søknad er valgt ut fra tre kriterier:

- Kombinasjonen av antikvarisk verdi og formidlingsverdi: Bygninger som har stor historisk verdi i seg selv og som i tillegg brukes aktivt i formidlingen er særlig viktig å bevare. Disse er også viktige for publikums generelle inntrykk av museet.
- Hindre videre forfall/økte skader: Selv om ett bygg ikke brukes i publikumsrettet virksomhet vil det være viktig å sikre dette mot ytterligere skade eller forfall. Åptahuset og Frostestad mølle er eksempler på dette.
- Geografisk spredning: Museet har bygningsmasse, og håndverkere, på flere avdelinger. Det gjør at arbeidet med bygningsvern også bør fordeles tilsvarende på de ulike avdelingene ut fra kapasitet. Dette er også i tråd med Regionplan Agder og «ta hele Agder i bruk». Det er viktig for kommunene/eierne at en opplever at museets og fylkeskommunens satsing på bygningsvern i Vest-Agder-museet kommer alle museene i til gode.

Omtale av det enkelte prosjekt

Istandsetting av grunnforholdene/fundamentering i bakgårdene i Bygada

Et stadig våtere klima gir økte utfordringer med drenering og håndtering av vann, særlig i Bygada ved Kristiansand museum. Å utbedre dette er en av de «lavest hengende fruktene» ved Kristiansand museum i dag, men samtidig også en av de viktigste for å unngå videre skade og forfall. Museet har selv bekostet tilsvarende prosjekt på Setesdalstunet, og Kristiansand kommune har bidratt i selve Bygada. Vi søker nå bidrag fra Agder fylkeskommune for å utføre arbeidet i bakgårdene.

Bruk av bygningen etter istandsetting: Istandsettingen har stor betydning for mange av byggene i Bygada. Disse brukes aktivt i formidlingen, både til utstillinger, tablåer, «liv i husene» og arrangementer.

Istandsetting Vestre-Strandgate 44

Det ble frem til 2022 gjort et stort arbeid med istandsetting av tak, kledning og maling av Vestre-Strandgate 44. Dette arbeidet var finansiert av Vest-Agder-museet, Agder fylkeskommune og Stiftelsen UNI. Da sto istandsetting av portene/portrommene igjen. Dette ble ikke prioritert på det tidspunktet, fordi tiltak på andre bygg måtte ha høyere prioritet. Museet ønsker nå å ta opp igjen dette arbeidet og fullføre istandsettingen også av portrommene.

Bruk av bygningen etter istandsetting: Byggets første etasje rommer sjøfartsutstillingen. Andre etasje brukes aktivt som lokaler for skoleundervisning. Bygget er det største bygget ved Kristiansand museum og slik en markant og visuelt synlig del av Bygada.

Istandsetting av stallen og Kjellebergburet, Setesdalstunet, Kristiansand museum

På Setesdalstunet må to bygninger ha prioritet når årestua er ferdig: Stallen og Kjellebergburet. Stallen trenger en omfattende restaurering som innbefatter nye fundamenter, utbygging av enkelte stokker og nytt torvtak. Kjellebergburet er i bedre stand, men trenger utbedringer av nytt fundament og nytt torvtak.

Bruk av bygningen etter istandsetting: Byggene er en viktig del av miljøet på Setesdalstunet og brukes aktivt i museets formidling. Byggens visuelle utseende har også stor betydning for publikum som bruker museet.

Maling i bygada

Museet viderefører arbeidet med maling av Bygada. I 2025 males Mørchs paviljong males. I tillegg videreføres arbeidet med noen av bygningene i bakgården. De større arbeidet settes. I tillegg til det som det søkes om midler til her, gjøres mindre malearbeider av interne krefter.

Bruk av bygningen etter istandsetting: Bygada er en viktig del av attraksjonen «Kristiansand museum». Bygningenes visuelle utseende er viktig for publikums opplevelse og bruken av byggene i formidlingen.

Istandsetting av vinduer, våningshuset på Eikentunet, Kristiansand museum

Det er behov for omfattende istandsetting av vinduer på Eikentunet. Noe av dette krever spesiell kompetanse, bl.a. knyttet til blysprosser. Arbeidet vil i stor grad bli satt ut eksternt.

Bruk av bygningen etter istandsetting: Bygget brukes aktivt i museets formidling, både overfor publikum generelt, skoleklasser og i forbindelse med arrangementer. Eikentunet representerer det tidlig industrielle jordbruket i museets formidling.

Istandsetting Åptahuset, Lista museum

Åptahuset er et skipperhus i Farsund kommune, antagelig bygget ca. 1750 og utvidet og forhøyet ca. 1810. Bygget ligger godt synlig både fra vei og fra sjøen for båtfarende. Bygget ligger i et viktig kulturhistorisk miljø. Utbedringene i 2025 er knyttet til den ene langveggen (kjøkkensiden) av Åptahuset. Det er store råteskader i kledning og reisverk rundt kjøkkendør, inkludert bunnstokken. Kjøkkentrapp bør utbedres samtidig og kjøkkendør skiftes ut. Det skal også settes på takrenner i sink på denne veggen for å hindre nye skader.

Bruk av bygningen etter istandsetting: Åptahuset er pr. i dag ikke tilgjengelig for publikum ut over særskilte arrangementer. Det er heller ikke ressurser til dette på kort sikt og skal det åpnes opp for publikum må det gjøres tiltak knyttet til veiadkomst, vann og avløp osv. Bygget har imidlertid stor antikvarisk verdi i seg selv, noe også Agder fylkeskommune understreker i en e-post datert mars 2024. Museet mener derfor det er viktig å gjøre tiltak for å hindre videre forfall, samt istandsetting uavhengig av publikums bruk av bygningen.

Istandsetting låve og stabbur, Lista museum

Låven og stabburet inngår i friluftsmuseet på Vanse. Det er behov for utbedringer av tak, samt noe kledningsbord. Materialer er tidligere hugd og har ligget i vann til «utvasking» og impregnering.

Bruk av bygningen etter istandsetting: Byggene inngår i det helhetlige miljøet ved friluftsmuseet på Vanse. Byggene brukes i forbindelse med venneforeningens arrangementer, samt er tilgjengelige når museet er åpent om sommeren.

Istandsetting Mørchs paviljong, Kristiansand museum

Hagen knyttet til Vestre Strandgate er omtalt allerede i 1744. Konsul Jacob Mørch bygde paviljongen midt på 1800-tallet. Paviljongen er senere bl.a. omtalt av Vilhelm Krag. Paviljongen måtte etter hvert vike for byggingen av Sørlandsbanen og havne først på friluftsmuseet på Grimshaugen, før den kom til dagens plassering på 1950-tallet.

Det er gjort et istandsettingsarbeid med Mørchs paviljong tidligere, men det gjenstår arbeid på noen av sidene samt utsmykning på taket. Det må gjøres et arbeid med frontene under vinduet som vender mot hagen samt med muren. Den må også males ferdig.

Bruk av bygningen etter istandsetting: Bygningen brukes i dag til kafé og forsamlingslokale. Denne bruken ønskes videreført.

Frotestad mølle

Mølla ligger ved Frotestad på vei mot Sjølingstad. Den er blant distriktets eldste og ble drevet av kraft fra vannfallet i vassdraget. Det var et komplett anlegg for framstilling av havregryn, byggryn og triør for rensing av såkorn. Det ble produsert sikta og sammalt mel av hvete, rug og havre. Mølla hadde lagerbod i Mandal. Mølla ble nedlagt i 1960-åra. Mølla forvaltes i dag som del av avdeling

Sjølingstad Uldvarefabrik, men er ikke del av fredningen og mottar derfor ikke midler via bevaringsprogrammet.

Det er behov for å sikre fundamenter og søyler under gulv for å hindre videre forfall og risiko for skade ved flom.

Bruk av bygningen etter istandsetting: Bygningen er tilgjengelig utvendig, men museet har ikke økonomi til å bemanne/holde åpent ut over dette. Tiltaket omsøkes for å sikre bygningen og bevare den både som et viktig objekt i seg selv og for eventuell fremtidig større bruk.

Budsjett/finansiering 2025

Vest-Agder-museets egeninnsats i form av lønn til fast ansatte er ikke synliggjort i nedenstående budsjett/finansieringsplan.

Vedlikeholds- og istandsettingsprosjekter som er knyttet til tilskuddsordningen for teknisk-industrielle kulturminner og BaneNOR/Jernbanedirektoratet er ikke tatt med i nedenstående oversikt.

	VAM	Agder fylkeskommune	Stiftelser og fond, kommuner	Totalt 2025
Kristiansand museum, Bakgårdene, Bygada	100 000	200 000	100 000	400 000
Kristiansand museum, Sjøfarten		200 000	200 000	400 000
Kristiansand museum, Maling i Bygada	150 000	150 000		300 000
Kristiansand museum, Stallen, Setesdalstunet		250 000	150 000	400 000
Kristiansand museum, Kjellebergburet, Setesdalstunet	100 000	100 000	100 000	300 000
Kristiansand museum, Våningshuset, Eikentunet	100 000	200 000		300 000
Lista museum, Åptahuset	150 000	150 000		300 000

Lista museum, Løe og stabbur Vanse	100 000	300 000		400 000
Kristiansand museum, Mørchs paviljong	100 000	200 000	100 000	400 000
Frotestad mølle		250 000	200 000	450 000
Andre tiltak som ikke inngår i denne søknaden	700 000			700 000
Totalt	1 500 000	2 000 000	800 000	4 300 000

Vi håper Agder fylkeskommune ser mulighet til å bidra med kr 2 millioner til bygningsvern ved Vest-Agder-museet i 2025. Hvis dere har noen spørsmål, håper vi dere tar kontakt.

Med beste hilsen

John Olsen
Direktør